

Enköpings kommun  
745 80 Enköping

## **Genomförd kvalitetsgranskning av gymnasieskolors förmåga att få alla elever att fullfölja sin utbildning**

Skolhuvudman: Enköpings kommun

Skola: Westerlundska gymnasiet, Enköping

Skolinspektionen har genomfört en kvalitetsgranskning av gymnasieskolors förmåga att få alla elever att fullfölja sin utbildning. Granskningen har riktats mot en gymnasieskola hos var och en av 27 huvudmän över hela landet (7 fristående och 20 kommunala), däribland ovanstående.

Granskningen har inriktats på hur skolan och skolhuvudmannen har tagit sitt ansvar och lyckats med sitt nationella uppdrag. Syftet med kvalitetsgranskningen är att den ska leda till förbättringar i verksamheterna så att andelen elever som fullföljer sin utbildning med slutbetyg och grundläggande behörighet till vidare studier ökar.

Granskningen utgår från de mål och krav som riksdagen och regeringen beslutat om och som skolan är skyldig att leva upp till, bland annat i skollagen (SL), läroplanen (Lpf) och gymnasieförordningen (GyF).

Varje skola har granskats av två inspektörer, som besökt skolan under två dagar. De har intervjuat elever, föräldrar, lärare, annan personal, rektor och företrädare för huvudmannen. Granskningen har även innefattat vissa lektionsbesök. Andra typer av underlag för Skolinspektionens bedömningar har varit statistik över elevernas kunskapsresultat och studieavbrott samt olika dokument som skolan har upprättat och telefonintervjuer med elever som avbrutit studierna. Till detta kommer en självvärdering, som rektor ombetts att genomföra tillsammans med företrädare för skolans elever och lärare samt annan personal som är berörd av granskningsområdet, exempelvis studie- och yrkesvägledare och företrädare för elevhälsan.

Kvalitetsgranskningen har inriktats mot ett urval av aspekter på det granskade området. Dessa är härledda ur vad som är centralt i det nationella uppdraget och vad som genom kunskapsbildningen på området (forskning, utvärdering, hittillsvarande inspektionsresultat) framstår som betydelsefulla faktorer eller frekventa svagheter. För varje aspekt tecknas bilden av ett förväntat tillstånd, som utgör kvalitetsgranskningens bedömningsnorm och förändringsmål. Det är format av det nationella utbildningsuppdragets mål och krav samt kunskapsbildningens rön om samband som påvisar funktionsduglighet eller brist på sådan.

Det förväntade tillståndet för varje granskningsaspekt ska ses som ett uttryck för huvudmannens och skolans skyldigheter gentemot eleverna och samhället. Därmed står elevens rättigheter i centrum för kvalitetsgranskningen. Övergripande är elevens rätt till en likvärdig utbildning.

# Statistik

Den granskade skolhuvudmannens förmåga att få alla elever att fullfölja sin gymnasieutbildning illustreras med följande statistik, hämtad från Skolverkets databaser.

Tabell 1. Antalet nybörjare på skolan

|                                     | 2001       | 2002       | 2003       | 2004       | 2005       | 2006       | 2007       | 2008       |
|-------------------------------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|------------|
| <b>Skolan totalt</b>                | <b>462</b> | <b>471</b> | <b>477</b> | <b>490</b> | <b>489</b> | <b>470</b> | <b>470</b> | <b>464</b> |
| <i>därav</i>                        |            |            |            |            |            |            |            |            |
| <b>Nationellt program</b>           | <b>416</b> | <b>424</b> | <b>421</b> | <b>428</b> | <b>444</b> | <b>401</b> | <b>373</b> | <b>381</b> |
| Barn- och fritid (BF)               | 14         | 25         | 23         | 21         | 28         | 22         | 11         | 14         |
| Bygg (BP)                           | 34         | 27         | 29         | 26         | 25         | 22         | 25         | 36         |
| EI (EC)                             | 31         | 33         | 31         | 29         | 41         | 42         | 33         | 28         |
| Estetiska (ES)                      | 31         | 24         | 28         | 26         | 34         | 31         | 33         | 21         |
| Fordon (FP)                         | 31         | 30         | 26         | 31         | 23         | 30         | 26         | 27         |
| Handels- och adm. (HP)              | 20         | 22         | 25         | 24         | 27         | 23         | 25         | 24         |
| Hotell- och restaurang (HR)         | 36         | 33         | 34         | 32         | 19         | 29         | 33         | 24         |
| Industri (IP)                       | 10         | 14         | 1          | .          | .          | .          | .          | .          |
| Naturvetenskap (NV)                 | 38         | 38         | 43         | 39         | 54         | 46         | 30         | 56         |
| Omvårdnad (OP)                      | 20         | 21         | 16         | 22         | 11         | 19         | 24         | 22         |
| Samhällsvetenskap (SP)              | 92         | 112        | 108        | 117        | 118        | 91         | 70         | 74         |
| Teknikprogrammet (TE)               | 59         | 45         | 57         | 61         | 64         | 46         | 63         | 55         |
| <b>Specialutformat program (SM)</b> | <b>4</b>   | <b>2</b>   | <b>1</b>   | <b>18</b>  | <b>2</b>   | <b>0</b>   | <b>32</b>  | <b>21</b>  |
| Handels- och adm. (HP)              | 4          | 2          | 1          | 3          | 2          | .          | 1          | 0          |
| SM utan specifik inriktning         | .          | .          | .          | 15         | .          | .          | 31         | 21         |
| <b>Individuellt program (IV)</b>    | <b>42</b>  | <b>45</b>  | <b>55</b>  | <b>44</b>  | <b>43</b>  | <b>69</b>  | <b>65</b>  | <b>62</b>  |
| PRIV                                | 5          | .          | .          | .          | .          | .          | .          | .          |
| IV                                  | 37         | 45         | 55         | 44         | 43         | 69         | 65         | 62         |

Källa: Skolverkets statistik (uppgifterna gäller per den 15 oktober respektive år)

Tabell 2. Resultatmätt för elever som startat sin gymnasieutbildning på skolan

|                                                                                                     | Nybörjare 2001 |         | Nybörjare 2002 |         | Nybörjare 2003 |         | Nybörjare 2004 |         |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------|---------|----------------|---------|----------------|---------|----------------|---------|
|                                                                                                     | Skolan         | Riket   | Skolan         | Riket   | Skolan         | Riket   | Skolan         | Riket   |
| <b>Antal nybörjare</b>                                                                              | 462            | 106 252 | 471            | 109 826 | 477            | 112 593 | 490            | 118 668 |
| <b>Nybörjarnas genomsnittliga meritvärde från årskurs 9</b>                                         |                |         |                |         |                |         |                |         |
| Totalt                                                                                              | 183            | 201     | 188            | 202     | 190            | 203     | 198            | 204     |
| Exkl. elever med IV som startprogram                                                                | 192            | 213     | 200            | 214     | 203            | 215     | 207            | 217     |
| <b>Andel (%) av nybörjarna som erhållit slutbetyg inom 4 år</b>                                     |                |         |                |         |                |         |                |         |
| Totalt                                                                                              | 66             | 75      | 73             | 75      | 72             | 75      | 76             | 75      |
| Exkl. elever med IV som startprogram                                                                | 72             | 82      | 79             | 82      | 80             | 82      | 81             | 82      |
| <b>Andel (%) av nybörjarna som erhållit slutbetyg från startskolan inom 4 år</b>                    |                |         |                |         |                |         |                |         |
| Totalt                                                                                              | 63             | 67      | 68             | 68      | 68             | 68      | 72             | 68      |
| Exkl. elever med IV som startprogram                                                                | 69             | 75      | 74             | 75      | 76             | 75      | 77             | 75      |
| <b>Andel (%) av nybörjarna med grundläggande behörighet till universitet och högskola inom 4 år</b> |                |         |                |         |                |         |                |         |
| Totalt                                                                                              | 57             | 67      | 63             | 67      | 62             | 67      | 67             | 67      |
| Exkl. elever med IV som startprogram                                                                | 62             | 74      | 69             | 74      | 69             | 74      | 72             | 74      |
| <b>Andel (%) av nybörjarna med lägst betyget Godkänt i alla kurser i slutbetyget inom 4 år</b>      |                |         |                |         |                |         |                |         |
| Totalt                                                                                              | 36             | 48      | 40             | 48      | 42             | 48      | 43             | 48      |
| Exkl. elever med IV som startprogram                                                                | 40             | 53      | 44             | 53      | 47             | 53      | 47             | 53      |
| <b>Genomsnittlig betygspoäng för nybörjarna som erhållit slutbetyg inom 4 år</b>                    |                |         |                |         |                |         |                |         |
| Totalt                                                                                              | 13,1           | 14,1    | 13,4           | 14,1    | 13,5           | 14,1    | 13,6           | 14,1    |
| Exkl. elever med IV som startprogram                                                                | 13,2           | 14,2    | 13,4           | 14,2    | 13,5           | 14,2    | 13,6           | 14,2    |

Källa: Skolverkets statistik

# 1. Strategi för att alla elever ska fullfölja utbildningen

Gymnasieskolan syftar till att ungdomar skall genomgå en fullständig gymnasieutbildning (Lpf 1.3). Det krävs att skolhuvudmannen och skolan har en strategi för att utforma utbildningen så att detta blir möjligt för alla elever. Målet är att varje elev fullföljer utbildningen på ett nationellt eller specialutformat program (eller på en motsvarande utbildning i en fristående skola) fram till ett slutbetyg. Dessutom eftersträvas att eleven når kunskapsmålen – dvs får lägst betyget Godkänt – i alla ingående kurser eller åtminstone i de 90 procent av kurspoängen som ger grundläggande behörighet till högskolestudier. Utbildning är en komplex verksamhet och en sådan strategi måste avse helheten av skolans insatser. Strategin måste också först och främst vara proaktiv, dvs redan från början utformad så att varje elev kan lyckas med utbildningen (i motsats till reaktiv, som innebär att rätta till i efterhand när problem redan har uppstått).

Hur man avser att nå de nationella målen för utbildningen, som är fastställda av riksdag och regering, ska – för kommunal verksamhet – redovisas i skolans *arbetsplan*, som beslutas av rektor, och i kommunens *skolplan*, som antas av kommunfullmäktige (2 kap 8 § SL, 1 kap 13 § GyF, Lpf 2.6). Arbetsplanen ska utarbetas under medverkan av lärare, övrig berörd personal och representanter för eleverna. Dessa grundläggande dokument bör innehålla information om hur skolan arbetar för att alla elever ska kunna klara av en fullständig utbildning. Vad skolplanen och arbetsplanen säger måste också vara känt av dem som är berörda: rektor, lärare, annan personal, elever och föräldrar. För att vara meningsfull måste strategin också tillämpas i praktiken och vara effektiv för sitt syfte.

Skolans rektor är chef för lärarna och övrig personal och har ansvar för att verksamheten som helhet inriktas på att nå de nationella målen, och rektor har ansvar för skolans resultat (Lpf 2.6). Rektor ska verka som pedagogisk ledare för skolan och särskilt arbeta för att utbildningen utvecklas, i syfte att eleverna ska nå målen för utbildningen (Lpf 2.6, 2 kap 2 § SL).

Forskning visar att särskilda insatser behövs för att förebygga studieavbrott hos elever som enligt erfarenhet löper större risk att inte lyckas med sin utbildning. Detta gäller t ex elever med utländsk bakgrund, elever vars föräldrar har kortare utbildning, elever på yrkesförberedande och individuella program samt elever på utbildningar där de tillhör det underrepresenterade könet.

## *Skolinspektionens bedömning*

Av Westerlundska gymnasiets verksamhetsplan framgår att skolan har utarbetat övergripande strategiska mål som gäller dels ledningens systematiska arbete med mål och resultatstyrning, dels att elever upplever undervisningen som meningsfull och att allt fler på tre år fullföljer utbildningen med grundläggande behörighet till högskolan. Strategiska vägval har varit att bygga upp samlade studiemiljöer för samtliga program och att bilda arbetslag där karaktärs- och kärnämneslärare samarbetar. De samlade studiemiljöerna ska ge större trygghet, bättre arbetsmiljö, trivsel och helhet.

Studier av kommunens skolplan och skolans arbetsplan och kvalitetsredovisning samt intervjuer med skollledning, elevvårdsteam, lärare, elever och utbildningsnämndens arbetsutskott visar på god medvetenhet om problematiken med studieavbrott. Intervjuerna och lektionsbesök i verksamheten bekräftar att skolan arbetar medvetet och proaktivt med strategierna, både när det gäller att förebygga studieavbrott och att fler ska fullfölja sin utbildning med goda resultat. Skolan har även strategier och planer för vilka insatser som behöver göras då olika elever får problem och behöver stöd. Strategierna är huvudsakligen implementerade och kända av personal och elever. Dock

framkommer att uppdelningen i olika programbaserade studiemiljöer kan ge olikheter i förhållningssätt och verksamhet. Det framkommer också att olika lärare har olika uppfattningar om problembild, ansvar och behov av insatser.

Skolledningen har tagit fram en ny verksamhetsplan utifrån utbildningsnämndens plan, vilken bland annat innebär en fokusering på utbildning i målstyrning för alla arbetslag, vilket ska leda till bättre fokusering och stärkt kvalitetsarbete. Huvudinslaget i utbildningen innebär framtagande av teamkontrakt för arbetslaget.

Skolinspektionen gör bedömningen att skolan har välgrundade och väl utarbetade strategier för att stödja eleverna så att de fullföljer sin utbildning. Dock behöver skolan uppmärksamma och bearbeta de skillnader mellan de olika studiemiljöerna som framkommer.

## 2. Kontroll över vilka resultat som nås och deras orsaker

Skolhuvudmannen, rektor och lärarna har – på var sin nivå – ansvar för att de nationella målen uppfylls och bestämmelserna följs (1 kap 12 § SL). För detta måste de kontinuerligt och systematiskt skaffa sig en bild av vilka resultat eleverna når och hur framgångsrika skolans insatser är. Detta gäller för både skolan som helhet och den enskilda eleven.

Rektor ska se till att skolans resultat följs upp och utvärderas i förhållande till de nationella målen, skolplanen och arbetsplanen (Lpf 2.6, 1 kap 13 § GyF). Kommunen ska kontinuerligt följa upp och utvärdera skolplanen (2 kap 8 § SL). Skolans lärare ska utvärdera undervisningen tillsammans med eleverna, utifrån de nationella målen (Lpf 2.3).

För att ta ansvar för verksamhetens resultat krävs inte bara en beskrivning av vilka resultat som nåtts och en bedömning av hur de förhåller sig till de nationella målen. För att kunna förbättra verksamheten måste också orsakerna bakom resultaten bedömas, framför allt kvaliteten i undervisningen. Detta är en uppgift för rektor, som är ansvarig för skolans resultat och utveckling och ska hålla sig förtrogen med det dagliga arbetet i skolan (2 kap 1 § SL). För ökad måluppfyllelse är det viktigt att rikta fokus mot framför allt orsaker i verksamheten – inte individen som verksamheten i stället ska anpassas efter. Forskning visar att det omvända ofta dominerar.

I en skriftlig kvalitetsredovisning ska skolan – och kommunen – varje år ge en samlad bedömning av i vilken utsträckning de nationella målen för utbildningen har förverkligats och en redogörelse för vilka åtgärder man avser vidta för ökad måluppfyllelse. Den centrala frågan om hur skolan lyckats med utmaningen att alla elever ska fullfölja sin utbildning bör behandlas i kvalitetsredovisningen. Redovisningen ska utarbetas under medverkan av lärare, övrig personal och elever, och elevernas vårdnadshavare ska ges möjlighet att delta i arbetet (Förordning om kvalitetsredovisning inom skolväsendet).

### *Skolinspektionens bedömning*

Höstterminen 2004 började 490 elever på skolan. Meritvärdet 207 för dessa elever var lägre än riksgenomsnittet 217. Mätt fyra år senare ligger resultaten när det gäller andelen som erhållit slutbetyg, andelen som har grundläggande behörighet för högskolan, andelen som har godkänt i alla kurser samt genomsnittlig betygspoäng för dem som erhållit slutbetyg i stort sett på riksgenomsnittet.

Av kvalitetsredovisningen och med utgångspunkt från intervjuer med skolledningen framkommer att medvetenheten om skolans utbildningsresultat är god. Resultaten när

det gäller godkända betyg i alla ämnen visar en stor spridning mellan de olika gymnasieprogrammen. På naturvetenskapsprogrammet ligger andelen med godkänt i alla ämnen på 79 procent. På hotell- och restaurangprogrammet är andelen 15 procent. En av orsakerna till detta anges vara att rekryteringen till HR är svag, många av de elever som kommer till programmet har inte valt programmet i första eller ens andra hand, varför motivationen kan saknas. Av kvalitetsredovisningen framgår även att 89 elever just nu går ett fjärde år. Utifrån en analys av problematiken kommer skolan att förstärka sin samverkan med grundskolorna i rekryteringsområdet, skärpa fokusering på tidig upptäckt samt ytterligare stärka resursen för studie- och yrkesvägledning.

Skolans kvalitetsredovisning lyfter fram målen och resultaten, analyserar orsaker och visar på ökade eller omprioriterade insatser inför framtiden på ett sätt som bedöms uppfylla förordningarnas krav och fyller därmed den funktion som förbättringsverktyg som det avses vara.

### 3. Utbud av passande utbildningar

Alla ungdomar ska – oberoende av kön, geografisk hemvist, sociala och ekonomiska förhållanden – ha lika tillgång till gymnasieutbildning (1 kap 2 § SL). Ungdomar ska så långt möjligt erbjudas plats på den utbildning de själva önskar. Kommunen ska erbjuda ett allsidigt urval av nationella program och antalet platser ska anpassas till elevernas önskemål (5 kap 5 § SL). Eleverna har också rätt att fullfölja utbildningen på det program och den inriktning som de tagits in och påbörjat studierna på, också efter flytt till annan ort (5 kap 16–17 §§ SL). Forskning visar att studieavbrott är vanligare bland elever som inte kommit in på den utbildning de helst vill gå.

Rektor ska ansvara för att utbildningen organiseras så att den så långt möjligt anpassas efter elevernas önskemål och val av kurser och så att återvändsgränder i studiegången undviks (Lpf 2.6).

Om en elev har uppenbara svårigheter att följa undervisningen på sitt studieprogram ska rektor vidta de åtgärder som behövs för att eleven ska kunna fortsätta studierna i gymnasieskolan. Det ska då övervägas om eleven ska gå om en eller flera kurser, byta till ett reducerat program eller ett annat nationellt program eller ett individuellt program (6 kap 14–15 §§ GyF). Skolan måste ha beredskap att flexibelt anpassa utbildningen så att elever som varit borta från undervisningen på grund av sjukdom eller kommer flyttande från annan ort kan ta igen missade moment (Lpf 1.2.14). Forskning visar att elever som kommit efter av sådana skäl löper större risk att avbryta studierna.

För att underlätta för eleverna att nå framgång i utbildningen och göra övergången mellan skolformerna mindre dramatisk bör barn- och ungdomsutbildningen ses som en helhet. Forskning visar ett starkt samband mellan låga studieresultat i grundskolan och ofullständig gymnasieutbildning. Forskning visar också att den så kallade gymnasiechocken, dvs en kraftig förändring av krav och arbetsformer vid övergång från grundskolan, är en förklaring till elevers studieavbrott.

Kommunen är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av specialutformade eller individuella program för ungdomar i kommunen – till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år – som inte har tagits in på något nationellt program i gymnasieskolan eller en likvärdig utbildning. Detsamma gäller dem som har tagits emot på en sådan utbildning men som har avbrutit den (5 kap 13 § SL).

## *Skolinspektionens bedömning*

Enköpings kommun erbjuder på Westerlundska gymnasiet ett brett utbud av gymnasieprogram. Inför höstterminen 2008 valde 73 procent av eleverna i skolan i första hand, 90 procent av eleverna i Enköpings grundskolor går vidare till Westerlundska gymnasiet.

När det gäller elevers möjlighet att få sitt förstahandsval uppfyllt framkommer att frågan diskuterats både inom kommunen och på skolan. Å ena sidan finns en medvetenhet om både pedagogiska fördelar och lagstiftning om elevens rätt att få sitt förstahandsval tillgodosett. Å andra sidan lyfts problemet med att hålla hög kvalitet samtidigt som hög flexibilitet upprätthålls och snabba förändringar görs, t.ex. när det gäller lokaler, utrustning och inte minst lärarkompetens. Dessutom ska skolan samverka med arbetslivet när det gäller yrkesförberedande utbildningar, vilket kan innebära synpunkter om viss dimensionering. Även i detta fall är problematiken olika på beroende på program. Hotell- och restaurangprogrammet hade hamnat i ett läge då man fick ta emot en stor andel elever som egentligen vill gå något annat program.

Westerlundska gymnasiet samverkar med avlämnande grundskolor i kommunen både för att fånga upp elever med särskilda behov och för att informera om gymnasieskolans utbildningar och inriktningar.

Skolinspektionen gör bedömningen att kommunen har ett allsidigt utbud av gymnasieprogram, men att anpassningen till elevernas förstahandsval behöver förbättras.

## **4. Goda vuxenkontakter och studie- och yrkesvägledning**

Det är viktigt att eleverna har tillgång till goda vuxenkontakter på skolan med lärare och annan personal som engagerar sig i elevens utbildning, har höga förväntningar, har tilltro till elevens förmåga, är lyhörd för elevens behov, ser helheten i elevens situation och tar ansvar för att åtgärder vid behov vidtas. Forskning visar att studieavbrott är vanligare bland elever som saknar detta.

Skolans insatser för att främja elevens möjligheter att fullfölja utbildningen bör vara förebyggande och komma till stånd tidigt. Forskning visar att bristande förebyggande insatser och problem som åtgärdas för sent eller skjuts på framtiden är orsaker till studieavbrott.

Lärarna ska fortlöpande ge varje elev information om elevens utvecklingsbehov och framgångar i studierna och dessutom samverka med hemmen och informera om elevernas skolsituation och kunskapsutveckling (Lpf 2.5). Minst en gång per termin ska eleven ges en samlad information om sin kunskapssituation i form av utvecklingssamtal med den individuella studieplanen som grund (7 kap 19 § GyF).

Lärare bör ges tillfälle att skaffa särskild social och kulturell kunskap för att förstå och bemöta eleverna. Forskning visar att sådan kompetens är betydelsefull och att den inte alltid finns i den utsträckning som krävs.

Skolans lärare, liksom annan personal, ska samverka med varandra i arbetet med att nå utbildningsmålen och därmed förebygga studieavbrott (Lpf 2.1). Skolan bör arbeta med att påverka de värderingar som finns på skolan för att de inte ska motverka möjligheterna för elever att fullfölja utbildningen. Forskning visar att orsaker till studieavbrott finns i så kallad marginalisering av elever. Exempel är att individuella och vissa nationella program värderas lägre än andra och att elever i behov av särskilt stöd betraktas som avvikande. Forskning visar också att elever som inte inser värdet av utbildning utan anser arbete som

mer givande i högre grad avbryter studierna Eftersom elevens situation även påverkas av faktorer utanför utbildningen måste skolan vid behov samverka också externt, exempelvis med socialtjänsten kring elever med social problematik.

Rector har ansvar för att studie- och yrkesorientering organiseras så att eleverna får vägledning för att göra hållbara val inom skolan och av fortsatt utbildning och yrke. Skolan ska motverka sådana begränsningar i valen som grundar sig på kön och på social eller kulturell bakgrund. Eleverna ska få en väl utformad introduktion till gymnasiestudierna och i varje ämne eller kurs och få stöd att formulera mål för sina studier. Varje elev ska i dialog med skolan göra upp en individuell studieplan och revidera den vid olika tillfällen under utbildningen. Skolan ska arbeta för att varje elev utvecklar sin självkännet och sin förmåga till individuell studieplanering samt att varje elev medvetet kan ta ställning till fortsatt studie- och yrkesinriktning på grundval av samlade erfarenheter, kunskaper och aktuell information. Studie- och yrkesvägledare ska ha utbildning för sin verksamhet (Lpf 2.4 och 2.6, 2 kap 6 § SL).

Studie- och yrkesorienteringen ska bedrivas så att avbrott motverkas och så att inte andra vuxna i skolan avhänder sig sitt ansvar för att eleven får möjlighet att fullfölja sin utbildning. Forskning visar att studie- och yrkesvägledare ibland främjar avbrott framför andra lösningar på elevens problem samt att hälften av de elever som avbröt studierna ångrar att de gjorde det. Forskning visar också att vissa lärare avhänder sig ansvaret för att hantera en elevs studieproblem genom att överlämna det till studie- och yrkesvägledaren samt att många elever inte haft någon kontakt med lärare om sina studieproblem innan de avbröt.

### *Skolinspektionens bedömning*

Skolan har en hög andel behöriga lärare. Det framkommer en viss diskrepans mellan skolans mål att elever ska "spänna bågen" hårt och det som via lärare och elever framkommer att man på skolan ibland har lågt ställda förväntningar på "yrkeselever" med följd att undervisningen anpassas till godkänt-nivå. Skolan behöver försäkra sig om att individanpassningen innebär att även elever på yrkesförberedande program får de individuella utmaningar de behöver.

Westerlundska gymnasiet samverkar med avlämnande grundskolor i kommunen på flera olika sätt. Specialpedagogerna och studie- och yrkesvägledarna har goda kontakter med grundskolorna, redan i åk 8 görs en inventering av hur det står till, där man tillsammans identifierar elever som är i behov av särskilt stöd. Man har också ett stort antal konferenser i år 1 på gymnasiet – överlämnandekonferens, tendenskonferens och elevkonferenser. Skolinspektionen gör bedömningen att Westerlundska gymnasiet har en väl fungerande informationskedja och samverkan mellan skolformerna.

På skolan har man medvetet valt att bygga små skolor i den stora skolan. Skolledningen bedömer att effekter som ökad trygghet, bättre kontroll på elevers närvaro, minskade avhopp och till viss del högre måluppfyllelse har uppnåtts. En nackdel med systemet som framkommer är att "programskolorna" tappar kontakten och samverkan med andra delar av skolan och med skolan som helhet. Detta förhållande styrks i de intervjuer med elever och med föräldrar som genomförts. Skolans vuxna agerar inte enhetligt. Deras ansvarstagande och bemötande av eleverna varierar. Skolinspektionen har även noterat exempel på att acceptansen för könsdiskriminerande och etiskt diskriminerande attityder och uttalanden varierar mellan arbetslag och mellan olika lärare. Skolinspektionen bedömer att skolan behöver försäkra sig om att alla vuxna på skolan tar ansvar för att grundläggande värden utvecklas och att vuxna reagerar likvärdigt på kränkningar och diskriminering.

## 5. En god studiemiljö

Utbildningen bör vara utformad så att studiemiljön – elevernas arbetsmiljö – är trygg och ger lust att lära. Forskning visar att en negativ social skolsituation med bristande motivation, stress, mobbning och vantrivsel leder till skoltrötthet, som är en vanlig förklaring till studieavbrott.

Var och en som verkar inom skolan ska främja aktning för varje människas egenvärde och jämställdhet mellan könen (1 kap 2 § SL). Lärarna ska visa respekt för den enskilda eleven och i det vardagliga arbetet ha ett demokratiskt förhållningssätt (Lpf 2.2). Läraren ska stärka varje elevs självförtroende samt vilja och förmåga att lära. Läraren ska organisera arbetet så att eleven upplever att kunskap är meningsfull och att den egna kunskapsutvecklingen går framåt (Lpf 2.1).

Ingen ska i skolan utsättas för någon form av kränkande behandling (Lpf 1.2). Var och en som verkar inom skolan ska aktivt motverka alla former av kränkande behandling, såsom mobbning och rasistiska beteenden (1 kap 2 § SL).

Eleverna ska ha inflytande över hur deras utbildning utformas, och lärarna ska utgå från att eleverna kan och vill ta personligt ansvar för sitt arbete i skolan (5 kap 2 § SL, Lpf 2.3). Forskning visar att elever som är delaktiga stärker motivationen, ansvarstagandet för studierna, självförtroendet och förmågan att lära. Lärarna ska planera undervisningen tillsammans med eleverna (Lpf 2.3). Skolans lärare ska se till att alla elever, oavsett kön och social och kulturell bakgrund, får ett verkligt inflytande på arbetssätt, arbetsformer och innehåll i undervisningen samt uppmuntrar sådana elever som har svårt att framföra sina synpunkter att göra det (Lpf 2.3). Rektor ska verka för att skolans arbetsformer utvecklas så att ett aktivt elevinflytande gynnas (Lpf 2.6).

Elevernas skolarbete ska vara förlagt till måndag–fredag och så jämnt fördelat över dessa dagar som möjligt (3 kap 5 § GyF).

### *Skolinspektionens bedömning*

Westerlundska gymnasiet är en stor skola, med ca 1450 elever och ett brett utbud av gymnasieprogram. Inom ramen för den stora skolan har man medvetet byggt upp samlade studiemiljöer baserade på gymnasieprogram, där man förfogar över egna lokaler. Kärnämneslärare och karaktärsämneslärare för de olika programmen är organiserade i arbetslag. Sammantaget är målsättningen att genom detta skapa en trygg och god arbetsmiljö, där trivsel och nära kontakt mellan lärare och elever ska leda till bättre studieresultat och färre avhopp. Eleverna beskriver också att den egna avdelningen har flera fördelar, som exempelvis trygghet och lugn samt närheten till sina lärare.

Det framkommer dock exempel på att olika avdelningar utvecklar olika förhållningssätt, t.ex. när det gäller acceptans av diskriminerande språkbruk.

Skolinspektionen bedömer att skolan trots det behöver tydliggöra och arbeta vidare med skolans gemensamma hållning i värdegrundsfrågor samt säkerställa att ingen form av diskriminering eller kränkande behandling får accepteras.

## 6. Anpassning till individen inom ordinarie undervisning

Skolan ska låta varje enskild elev finna sin unika egenart (Lpf 1.1). Alla elever ska få stimulans att växa med uppgifterna och möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar

(Lpf 1.2.13). Lärarna ska utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande samt organisera arbetet så att eleven utvecklas enligt sina egna förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga (Lpf 2.1).

Rektor skall verka för att undervisningens uppläggning, innehåll och arbetsformer anpassas efter elevernas skiftande behov och förutsättningar (Lpf 2.6). Forskning visar att individanpassningen av undervisningen är mindre i gymnasieskolan än i grundskolan. Att undervisningen anpassas till individen är inte detsamma som individuellt – enskilt – arbete. Forskning visar att strävan efter individuell anpassning ibland leder till enskilt arbete, som inte behöver vara en ändamålsenlig arbetsform för att nå mål i läroplan och kursplaner.

Mängden tid för elevernas lärande i olika kurser bör anpassas till deras individuella förutsättningar, behov och mål, i stället för en schablonmässig fördelning av undervisningstiden utifrån kursernas gymnasiepoäng och i lika mängd för alla elever. Det bör också finnas en verklig möjlighet för eleverna att genomföra utbildningen i olika takt (5 kap 4c–4d §§). Skolan ska sträva efter flexibla lösningar för organisation och arbetsformer, och tidsutläggningen för elevernas lärande bör vara möjlig att förändra efter hand som elevernas behov och studieresultat utvecklas (Lpf 1.2.14).

Läroplanens kvalitetskrav syftar bland annat till att undervisningen ska utformas så att eleverna upplever den som meningsfull och attraktiv. Forskning visar att elevers ibland negativa erfarenheter av undervisningen ökar risken för att de avbryter studierna. Det kan t ex handla om för teoretiskt inriktad undervisning och för hög studietakt som bidrar till studietrötthet). Undervisningen ska präglas av variation och lärarna ska låta eleverna pröva olika arbetssätt och arbetsformer (Lpf 2.1 och 2.3). Skolan ska låta kunskap komma till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet – som förutsätter och samspelar med varandra. Undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen (Lpf 1.2).

Eleverna ska ges möjlighet att få överblick och sammanhang över kursgränserna samt att reflektera över sina erfarenheter och tillämpa sina kunskaper (Lpf 1.2.11). Skolan ska ta till vara de kunskaper och erfarenheter som eleverna har från annat håll än skolan. (Lpf 1.2.12). Lärarna ska i undervisningen utnyttja kunskaper och erfarenheter av arbets- och samhällsliv som eleverna har eller skaffar sig under utbildningens gång (Lpf 2.1). Undervisningen i kärnämnen bör anpassas till programmets karaktär, så kallad infärgning. Forskning visar att betyget Icke godkänt är särskilt vanligt i kärnämnen på yrkesförberedande program och att de låga resultaten bland annat beror på arbetssätt och undervisningens inriktning. Eleverna ska i skolan få utveckla sin förmåga att ta initiativ och ansvar och att arbeta och lösa problem både självständigt och tillsammans med andra. (Lpf 1.2.3). Den värld eleven möter i skolan och det arbete eleven deltar i är utformat så att det förbereder för livet efter skolan (Lpf 1.2). Eleverna tränas i att tänka kritiskt, granska fakta och förhållanden och inse konsekvenserna av olika alternativ samt i att närma sig ett allt mer vetenskapligt sätt att tänka och arbeta (Lpf 1.2.2).

### ***Skolinspektionens bedömning***

Samtidigt som avdelningarna är organiserade med utgångspunkt i stora elevgrupper med samma tidstilldelning, eftersträvas en hög grad av individanpassning. Arbetslagsorganisationen ger eleverna samtidig tillgång till flera lärare i studiemiljön, de ges också möjlighet att i viss mån välja läromedel. Parallellt med denna bild framtonar en annan och delvis motsatt, då vissa lärare säger sig inrikta undervisningen på godkäntnivå för elever på yrkesförberedande program. Även från elever ges exempel på att lärare har låga förväntningar och inte ger utmaningar till de elever som vill komma längre.

Skolinspektionen bedömer att skolan behöver försäkra sig om att undervisningen planeras och följs upp med utgångspunkt i läroplanens mål att sträva mot och att varje elev ges utmaningar utifrån sina förutsättningar.

## 7. Särskilt stöd efter varje elevs behov

Elever med svårigheter ska ges särskilt stöd av skolans lärare (Lpf 2.1). Rektor ska agera för att undervisningen utformas så att elever som behöver särskilt stöd och hjälp får det (Lpf 2.6). En elev ska ges stödundervisning om det kan befaras att han eller hon inte kommer att nå kunskapsmålen i kursplanerna, har uppdrag som elevföreträdare och behöver ta igen förlorad undervisningstid till följd av uppdraget eller av andra skäl behöver särskilt stöd (8 kap 1 § GyF). En elev som behöver det ska få studiehandledning på sitt modersmål (8 kap 5–6 §§ GyF).

Rektor ska se till att ett åtgärdsprogram utarbetas för varje elev för vilken det framkommit behov av särskilt stöd (8 kap 1a § GyF). I åtgärdsprogrammet ska det framgå hur skolan avser arbeta för att tillgodose elevens behov och hur åtgärderna kommer att följas upp och utvärderas. Stödbehov – och risk för att eleven inte kommer att fullfölja sin utbildning – bör upptäckas så tidigt som möjligt och skolan måste ha rutiner för att identifiera elever i behov av särskilt stöd.

Hög frånvaro är ofta ett tecken på svårigheter i studierna, och skolan måste systematiskt följa upp elevernas frånvaro och utreda orsakerna till den. Om en elev utan giltig anledning uteblir från skolarbetet ska rektor, om eleven är under 18 år, se till att en kontakt upprättas mellan skolan och elevens vårdnadshavare (6 kap 20a § GyF). Forskning visar att studieavbrott ofta föregås av hög frånvaro.

Särskilt stöd ska ges i alla kurser där eleven riskerar att inte nå målen. Stödet ska vara inriktat mot elevens behov och problem, ha tillräcklig omfattning för att nå målen och sättas in i god tid. Forskning visar att stödet är mer bristfälligt i gymnasieskolan än i grundskolan. Forskning visar också att elever som avbrutit sin utbildning efterfrågar särskilt stöd som bättre hade svarat mot just deras behov och svårigheter samt att stödet till dem kommit för sent, haft för liten omfattning eller till och med saknats, framför allt i karaktärsämnen och i kärnämnen utöver matematik, engelska och svenska; endast 15 procent av dem som avbrutit studierna hade tagit del av särskilt stöd. Stödinsatserna måste vara ändamålsenliga och nå effekt. Det är nödvändigt att kontinuerligt utvärdera de insatser som görs, utifrån målen som de är inriktade på och de resultat som nås.

I första hand ska särskilt stöd ges inom eller i nära anslutning till den ordinarie undervisningen och inom ramen för ett nationellt eller specialutformat program, om eleven tagits in på ett sådant. Stödet ska så långt möjligt vara proaktivt och inte primärt ordnat som korrigering efter att undervisningen i en kurs slutat och eleven fått betyget Icke godkänt. Särskilt stöd ska inte utformas så att kursens innehåll reduceras eller svårighetsgraden sänks. Forskning visar att detta i bland förekommer till och med för en hel klass, framför allt i kärnämnen på yrkesförberedande program. Reducerat program eller övergång till ett individuellt program får inte vara en ersättning för särskilt stöd. Forskning visar att de individuella programmen i bland används på det sättet.

### *Skolinspektionens bedömning*

Skolan har ett omfattande batteri av åtgärder som kan sättas in för elever som är i behov av särskilt stöd. Gymnasieskolan samverkar med omkringliggande grundskolor för att identifiera elever i behov särskilt stöd redan från årskurs 8 i grundskolan. Aktiviteter för att fånga upp och kartlägga stödbehov fortsätter i gymnasieskolan med överlämnandekonferenser, trendkonferenser, klasskonferenser och vid behov elevvårdskonferenser. Information hämtas även från prov, tester och närvarokontroll. Stödinsat-

ser ges i klassen, i mindre grupper och individuellt. Även om fokus ligger på ämnena svenska, matematik och engelska upprättas åtgärdsplaner även vid problem i andra ämnen eller då elevsociala faktorer är orsaken. De åtgärdsprogram Skolinspektionen tagit del av visar att den enskilde eleven får ta stort ansvar för de åtgärder som är aktuella, medan skolans insatser och åtaganden inte är tydliga. Skolinspektionen gör bedömningen att skolan har ett huvudsakligen väl fungerande arbete för att ge särskilt stöd efter varje elevs behov, men att skolans åtaganden i åtgärdsprogrammen behöver tydliggöras.

## **Samlad bedömning av förmågan att få alla elever att fullfölja utbildningen**

Westerlundska gymnasiet utbildningsresultat är i nivå med riksgenomsnittet. De elever som börjar skolan har meritvärden som ligger under riksgenomsnittet. För de årskullar som påbörjade studierna på skolan mellan 2001 och 2004 har resultaten successivt förbättrats. Ökningen gäller andelen som erhållit slutbetyg inom fyra år, andelen som uppnår grundläggande behörighet till universitet och högskola inom fyra år samt andelen som har lägst betyget Godkänt i alla kurser i slutbetyget inom fyra år.

Skolledningen har en god medvetenhet om de egna resultaten och ett gott grepp om orsaker till bristande studieresultat och gymnasieavbrott samt initierar en välgrundad diskussion om fortsatta åtgärder för kvalitetsförbättringar. På skolan också finns ett etablerat strategiskt arbete för att få alla elever att fullfölja utbildningen. Strategierna är av både proaktiv och reaktiv karaktär samt är väl förankrade och synliga i verksamheten.

Trots de strategier som satts i verket och de insatser som görs saknar en fjärdedel av eleverna slutbetyg efter fyra år och mer än hälften av eleverna har inte fått betyget Godkänt eller mer i alla ämnen efter fyra år. Utifrån det nationella uppdraget att alla elever ska fullfölja sin utbildning med godkända resultat krävs ytterligare insatser som leder till högre måluppfyllelse.

Enköpings kommun och Westerlundska gymnasiet erbjuder ett brett utbud av gymnasieutbildningar. 73 procent får sitt förstahandsval tillgodosett, medan övriga kommer in på sitt andra- eller tredjehandsval. Det visar sig att dessa elever i högre grad har hög frånvaro samt visar tecken på bristande trivsel och studiemotivation. Då vissa program fyller platserna med enbart förstahandssökande och andra program med elever som sökt programmet i andra eller tredje hand uppstår också stora variationer mellan programmen när det gäller att få eleverna att fullfölja utbildningen med hög måluppfyllelse. Skolinspektionen bedömer att kommunen och skolan fortsatt bör eftersträva att ge en allt större andel elever den utbildning de söker i första hand.

Westerlundska gymnasiet är en stor skola och är organiserad i mindre enheter baserade på olika gymnasieprogram och med egna arbetslag. Skolinspektionen bedömer att denna organisation i flera avseenden är funktionell, samtidigt som vuxna i de olika arbetslagen inte har ett för skolan enhetligt förhållningssätt när det gäller t.ex. diskriminering och kränkande uttalanden. Olika arbetslag och lärare har även olika uppfattningar om vilka förväntningar och krav man kan ställa på elever inom olika gymnasieprogram. Med anledning av detta behöver skolan arbeta vidare med att skapa ett för skolan gemensamt förhållningssätt, inte minst i värdegrundsfrågor.

## Huvudmannens redovisning

Skolhuvudmannen ska senast den 7 oktober 2009 till Skolinspektionen inkomma med en redogörelse dels för vilka initiativ som tagits för att förbättra kvaliteten i de avseenden som uppmärksammats genom kvalitetsgranskningen, dels för hur insatserna avses leda fram till uttryckliga kvalitetsförbättringar.

Huvudmannens redogörelse sänds per e-post till [sture.lof@skolinspektionen.se](mailto:sture.lof@skolinspektionen.se)

Vid ett senare tillfälle avser Skolinspektionen att följa upp effekterna av de insatser som huvudmannen och skolan vidtagit med anledning av den genomförda kvalitetsgranskningen samt hur huvudmannen och skolan säkerställt uppnådda resultat.

På Skolinspektionens vägnar

Anna Westerholm  
Avdelningschef

Sture Löf  
Utredare

I ärendets slutliga handläggning har också undervisningsråden Anette Älmdalen och Per Andersson deltagit.